

Ronja Kuokkanen

”Vähän pelottaa, jos kaikki päätökset tehdään
sitten jossakin kaukana.”

Deliberatiivinen mielipidemittaus: Ikääntyneiden lähipalvelut ja osallisuus

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Pori
2017

ISBN 978-952-03-0358-7 (pdf)

Ronja Kuokkanen

”Vähän pelottaa, jos kaikki päätökset tehdään sitten jossakin kaukana.”

Deliberatiivinen mielipidemittaus: ikääntyneiden lähipalvelut ja osallisuus

Tiivistelmä

Tämä raportti esittelee syksyllä 2016 Säskylän kunnassa toteutetun ikäihmisten deliberatiivisen mielipidemittauksen tuloksia. Mielipidemittauksessa selvitettiin paikallisten ikäihmisten ajatuksia sote-uudistuksesta, lähipalveluista, osallistumisesta ja vaikuttamisesta lähiyhteisössä ja palveluissa sekä hyvinvoinnin omaehtoisesta edistämisestä. Tavoitteena oli myös lisätä heidän tietämystään kuntalaisina palvelukentässä mahdollisesti tapahtuvista muutoksista sote-uudistuksen yhteydessä.

Kysely on toteutettiin osana ”Kulttuurisuunnittelu ja yhteiskehittäminen mukaan kuulumisen ja deliberatiivisen aktiivikansalaisuuden edistäjänä tutkimusyhteistyöhanketta” Tampereen yliopiston Porin yksikön toimesta. Hankkeessa tarkastellaan sitä, miten sosiaali- ja terveystalouden muutostilanteessa, Sote-uudistuksen yhteydessä, voidaan paikallisesti osallistaa kansalaisia ja kehittää sote-palvelujen tuottajien välistä yhteistyötä keskustelevien eli deliberatiivisten menetelmien kautta.

Tuleva sosiaali- ja terveystalouden uudistus aiheuttaa kyselyn tavoittamissa ikäihmisissä epävarmuutta ja huolta tulevasta. Vastaajat kokivat, että heillä ei ole tarpeeksi tietoa uudistuksesta ja se näyttäytyikin heille vaikeasti hahmotettavana ja jopa hallitsemattomana. Erityisesti huolta herättää lähipalvelujen tulevaisuus ja alueellinen tasa-arvo syrjäisten maaseutualueiden näkökulmasta. Palvelujen tuottajalla ei ollut ikäihmisille ensisijaista merkitystä. Sitä tärkeämpänä pidettiin hintatasoa ja laatua. Sähköisiin palveluihin suhtautuminen jakoi vastaajia. Toiset suhtautuivat niihin positiivisesti, mutta tosiasia on, että kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa sähköisten palvelujen käyttöön ja kohtaaminen koetaan kuitenkin ensiarvoisena. Hyvinvoinnin tukemisessa ja ikäihmisten asuinkunnassaan arvostamisessa asioissa korostuu toiminnallisuus, yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen, osallistaminen, osallistuminen ja yhteistyö niin asiakkaiden ja palvelutuottajien kuin eri sektoreilla toimivien palvelutuottajien välillä. Maksuttomat vapaa-ajanpalvelut ja rakenteet, toisten kohtaaminen sekä liikkuminen ja muu toiminta, koetaan tärkeinä. Kyselyssä nousi esille, että ikäihmiset haluavat vaikuttaa ja osallistua kasvokkain ja erilaisissa osallistamistilaisuuksissa mieluummin kuin kasvottomien palautejärjestelmien tai kyselyjen kautta.

Asiasanat: ikääntyneet, deliberatiivisuus, mielipidemittaus, sote-uudistus, lähipalvelut, osallisuus

Saatteeksi

Tämä raportti on osa Tampereen yliopiston Porin yksikön ja Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen koulutusohjelman tutkimus- ja kehittämissyhteistyöhanketta ”Kulttuurisuunnittelu ja yhteiskehittäminen mukaan kuulumisen ja deliberatiivisen aktiivikansalaisuuden edistäjinä”. Hankkeen toimintakausi on ollut 1.1.2016–31.12.2016 ja se on rahoitettu Porin yliopistokeskuksen kehittämismäärärahoilla. Tay:n Porin yksikön osuudessa on tarkasteltu sitä, miten sosiaali- ja terveyspalvelujen muutostilanteessa, Sote-uudistuksen yhteydessä, voidaan paikallisesti osallistaa kansalaisia ja kehittää sote-palvelujen tuottajien välistä yhteistyötä deliberatiivisten eli keskustelevien menetelmien kautta. Tutkimusaineistoa on kerätty kehittämistyön yhteydessä toteuttamalla kohdealueeksi valikoituneessa Säkylän kunnassa deliberatiivisia kokeiluja.

Esitän tässä raportissa syksyllä 2016 Säkylän kunnan kanssa yhteistyössä toteutetun ikäihmisten deliberatiivisen mielipidemittauksen tuloksia. Selvitys tuotti katsauksen paikalliseen kokemukseen ikäihmisten lähipalveluista, osallistumisesta ja vaikuttamisesta lähiyhteisössä ja palveluissa sekä hyvinvoinnin omaehtoiseen edistämiseen sote –uudistusta ennakoiden. Yhteisöllisyyttä, kohtaamista ja joustavaa paikallista yhteistyötä ja innovointia arvostetaan ja niillä koetaan olevan merkittävä vaikutus hyvinvointiin. Oleellisena näyttäytyy keskustelevan ja osallistavan ilmapiirin ja toimintakäytäntöjen säilyttäminen ja vahvistaminen sote-uudistuksen myötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Tässä voidaan hyötyä erilaisista deliberatiivisista lähestymistavoista, jotka perustuvat laadukkaaseen informaatioon pohjautuvaan tasa-arvoiseen keskusteluun eri tahojen ja näkemysten välillä.

Kiitokset menevät Porin yliopistokeskukselle, joka on mahdollistanut yhteistyöhankkeen ja sen osana tämän selvityksen toteuttamisen. Kiitokset kuuluvat myös kaikille niille, jotka ottivat osaa mielipidekyselyyn ja avoimesti ja ennakkoluulottomasti jakoivat ajatuksiaan ja kokemuksiaan kanssamme ja paikallisille sosiaali- ja terveysalan toimijoille, joiden yhteistyö edisti kyselyn toteuttamista. Lisäksi haluan kiittää Ossi Eskelistä hankkeen ideoinnista sekä innostavasta työtoveruudesta ja asiantuntijuudesta hankkeen aikana.

Porissa 13. tammikuuta 2017

YTM Ronja Kuokkanen

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Keskusteleva eli deliberatiivinen demokratia.....	4
3	Aineisto ja analyysimenetelmät	7
4	”Tärkeää on sen tietouden lisääminen, että tavalla tai toisella tulee hoidetuksi hyvin ja asiallisesti kotona tai laitoksessa.” – Ikäihmisten näkemyksiä sote uudistuksesta ja palveluiden kehittämisestä.....	10
5	”Pari kertaa viikossa vähintään jotain yhteisiä hetkiä, päivätoimintaa.” – Ikäihmisten hyvinvoinnin tukeminen ja omaehtoinen edistäminen.....	14
6	Ikäihmiset haluavat osallistua palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen kasvokkain tapahtuvissa tilaisuuksissa - Vaikuttaminen ja osallistuminen.....	18
7	Kyselyn toinen osio ja deliberatiivinen keskustelutilaisuus	21
8	Johtopäätökset	23
9	Lähteet.....	25
	Liitteet	27
	Liite 1. Kyselylomake: Ikääntyneiden lähipalvelut ja osallisuus.....	27

Taulukot ja kuvat

Taulukko 1 Vastaajien sukupuoli ikäluokittain	8
Taulukko 2 Vastaajien asuinpaikka ikäluokittain	9
Taulukko 3 Vastaajien suhtautuminen sähköisten palvelujen käyttämiseen.....	13
Taulukko 4 Vastaajien kokemus mahdollisuudestaan vaikuttaa palveluissa ja lähiyhteisössä	18
Kuva 1 Ikäihmisten näkemyksiä sote-uudistuksesta	10
Kuva 2 Ikäihmisten näkemys lähipalvelujen tärkeimmistä kehittämisteemoista	11
Kuva 3 Eri toimintojen ja palvelujen merkitys ikäihmisille heidän hyvinvointinsa ylläpidossa	15

Kuva 4 Säkylässä erityisen hyvin toimivat ikääntyneiden hyvinvointipalvelut tai muu hyvinvointia tukeva toiminta ikäihmisten kokemana	16
Kuva 5 Miten ikäihmisten yksinäisyyttä voitaisiin vähentää ikäihmisten näkemyksen mukaan	17
Kuva 6 Vastaajien kokemus vaikuttamismahdollisuuksista osallistumishalukkuuden mukaan.....	19
Kuva 7 Vastaajien näkemys erilaisten osallistamiskanavien mielekkyydestä	20

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus eli Sote-uudistus tulee vaikuttamaan sote-alan työhön sekä kansalaisten palveluihin. Uudistuksessa julkisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisvastuu siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä 18 maakunnalle vuoden 2019 alussa. Uudistuksessa sosiaali- ja terveystalvelut yhdistetään asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi, palvelujen monikanavainen rahoitus yksinkertaistetaan ja asiakkaiden valinnanvapautta palveluissa laajennetaan. Tavoitteena on kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitä kustannuksia nykyistä asiakaslähtöisempien, vaikuttavampien ja paremmin yhteen sovitettujen palvelujen kautta. (Sosiaali- ja terveysministeriö & Valtionvarainministeriö 2016.) Maakunnan vastuulla on tulevaisuudessa integroida eli yhteen sovittaa sosiaali- ja terveystalvelut perus- ja erityistasolla toimiviksi palvelu- ja hoitoketjuiksi ja varmistaa, että asiakkaan valinnanvapauden piiriin tulevat julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin palvelut toimivat yhteen, tieto kulkee sujuvasti ja palvelut täyttävät laatukriteerit. Kunnat vastaavat jatkossa työllisyyden hoidosta, osaamisen ja sivistyksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä, liikunta-, kulttuuri- ja muista vapaa-ajan palveluista, nuorisotoimesta, paikallisesta elinkeinopolitiikasta, maankäytöstä, rakentamisesta sekä kaupunkisuunnittelusta. (Satakuntaliitto 2016.) Kunnilla on siis edelleen väestön hyvinvoinnin ja arjen sujumisen kannalta keskeisiä tehtäviä vaikka sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisvastuu siirtyy maakunnille vuoden 2019 alussa. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämistehtävän toteuttaminen vaatii yhteistyötä kunnissa kuten tähänkin asti. Kunnissa on pitkään järjestetty palveluja yhteistyössä yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Lakisääteisten palvelujen lisäksi näissä verkostoissa on tuotettu myös muuta kuntalaisten hyvinvointia edistävää toimintaa ja koottu kuntalaisten arjen tueksi erilaisia tuki- ja turvaverkkoja. Verkostomainen toiminta on perustunut paikalliseen joustavaan toimintakulttuuriin, luottamukseen ja virallisten suhteiden rinnalle luotuihin verkostoihin sekä paikallisuuteen perustuvaan yhteisöllisyyteen.

Sote-uudistuksen myötä palvelutuotanto voi etäännyä paikallisista yhteisöistä. Voidaankin kysyä, missä määrin palveluja tuottavat toimijat tulevat tekemään yhteistyötä jatkossa hyvinvoinnin

kokonaisvaltaisessa edistämistyössä. Entä, mikä on asukkaiden rooli palvelujen kehittämisessä ja paikallisessa hyvinvoinnin edistämisyssä ja miten heitä kuullaan tulevassa muutoksessa?

Yhteiskehittäminen on tarkoituksenmukaista sote-uudistuksen yhteydessä ja se vaatii tuekseen deliberatiivisia toimintatapoja, joissa pääasiassa eivät ole valtasuhteet vaan tasapuolinen keskustelu. Deliberaatio tarkoittaa syvällistä harkintaa ja pohdintaa. Deliberatiiviset osallistumismuodot perustuvat tiedonjakoon ja keskusteluun. Joukko ihmisiä kokoontuu käsittelemään valittua asiaa. Kyse on informoidusta, tasa-arvoisesta keskustelusta. Näin voidaan päästä yhteiseen näkemykseen yhteisestä hyvästä ja tuottaa ratkaisuja monimutkaisiin ongelmiin.

Kulttuurisuunnittelu ja yhteiskehittäminen mukaan kuulumisen ja deliberatiivisen aktiivikansalaisuuden edistäjinä tutkimusyhteistyöhanketta toteuttavat Tampereen yliopiston Porin yksikkö ja Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen koulutusohjelma. Tay:n Porin yksikön osuudessa tarkastellaan sitä, miten sosiaali- ja terveystalouden muutostilanteessa, Sote-uudistuksen yhteydessä, voidaan paikallisesti osallistaa kansalaisia ja kehittää sote-palvelujen tuottajien välistä yhteistyötä keskustelevien menetelmien kautta. Tutkimusaineistoa on kerätty kehittämistyön yhteydessä toteuttamalla kohdealueeksi valikoituneessa Säskylän kunnassa deliberatiivisia kokeiluja. Säskylä on maaseutumainen kunta Satakunnassa, jonka noin 7200 asukkaasta pääosa (82,5%) asuu taajamissa. Köyliö liittyi Säskylään kuntaliitoksessa 1.1.2016. (www.säskylä.fi 2016.)

Tämä raportti esittelee syksyllä 2016 Säskylän kunnan kanssa yhteistyössä toteutetun ikäihmisten deliberatiivisen mielipidemittauksen tuloksia. Mielipidemittauksessa selvitettiin paikallisten ikäihmisten ajatuksia sote-uudistuksesta, lähipalveluista, osallistumisesta ja vaikuttamisesta lähiyhteisössä ja palveluissa sekä hyvinvoinnin omaehtoisesta edistämisestä. Tavoitteena oli myös lisätä heidän tietämystään kuntalaisina palvelukentässä mahdollisesti tapahtuvista muutoksista sote-uudistuksen yhteydessä.

Raportti rakentuu seuraavasti: Luvussa kaksi käsitellään keskusteleavan eli deliberatiivisen demokratian käsitettä ja kuvataan hankkeen näkökulma deliberativiin osallistumismuotoihin. Luvussa kolme esitellään tämän katsauksen aineiston keruu sekä koottu aineisto ja sen analysointimenetelmät. Luvut neljä, viisi ja kuusi käsittelevät ikäihmisten näkemyksiä sote-uudistukseen ja ikäihmisten lähipalveluihin, hyvinvoinnin edistämiseen sekä osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Luvussa seitsemän tarkastellaan mielipidemittauksen osana järjestetystä keskustelutilaisuudesta kertyneitä kokemuksia deliberaatiosta. Raportin viimeisessä luvussa kahdeksan tehdään yhteenveto mielipidemittauksen tuloksiin ja esitetään niihin perustuvia johtopäätelmiä ikäihmisten hyvinvoinnin ja osallisuuden paikallisesta edistämisestä sote – uudistuksen myötä muuttuvassa toimintaympäristössä.

2 Keskusteleva eli deliberatiivinen demokratia

Deliberaatio tarkoittaa syvällistä harkintaa ja pohdintaa, puntarointia, jossa pyritään käsiteltävän asian ymmärtämiseen monista eri näkökulmista. Deliberatiivinen demokratia tarkoittaa siis harkitsevaa, pohdiskelevaa tai keskustelevaa demokratiaa. Se on ajatus ideaalista hallintatavasta, jossa yhteiskunnallisten päätösten oikeutus syntyy laadukkaaseen informaatioon pohjautuvassa tasa-arvoisessa keskustelussa. Näin ajateltuna Deliberatiivisen demokratian juuret ulottuvatkin aina antiikin Ateenan kansankokouksiin. (Dryzek 2000; Gastil & Levine 2005; Fishkin 2009; Herne & Setälä 2005.)

Deliberatiivinen demokratia tarjoaa täydentäviä keinoja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Näkemyksenä on, että kansalaisosallistumista kehittämällä voidaan vahvistaa demokratian toteutumista ja päätöksenteon legitimitettä, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä saada tietoa julkisen palvelujärjestelmän kehittämiseen suoraan kansalaisilta ja asiakkailta. Tähän sisältyy ajatus siitä, että kaikilla tulisi olla oikeus ja mahdollisuus osallistua heitä itseään koskevaan päätöksentekoon ja tulla informoiduiksi päätöksentekoon keskeisesti vaikuttavista seikoista. (Dryzek 1990; Herne & Setälä 2005; Moscrop & Warren 2016.)

Deliberatiivisen demokratian voi nähdä nousseen kritiikkinä nykyisen edustuksellisen demokratian haasteisiin tai epäkohtiin. Siihen, miten etäällä poliittisen päätöksenteon koetaan usein olevan ihmisten jokapäiväisestä elämästä ja arkikokemuksesta ja heikommassa asemassa olevien, syrjään jäävien ihmisryhmien äänen kuulumattomuuteen. Paljon puhutaan myös kansalaistaitojen ja äänestysinnostuksen heikentymisestä sekä ihmisten passivoitumisesta ja kiinnostuksen vähenemisestä yhteisiä tai yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Perinteisten osallistamismuotojen ja vaikuttamiskanavien rinnalle onkin nähty tarvittavan sellaisia kanavia, jossa kansalaiset saavat punnita omia mielipiteitään ja saavat sen pohjaksi laadukasta ja asiaankuuluvaa tietoa. (Dryzek 1990; Herne & Setälä 2005.) Deliberatiivinen demokratia pitää sisällään erilaisia menetelmiä luoda tällainen deliberatiivishenkinen ympäristö. Näitä ovat esimerkiksi kansalaisraadit, osallistava budjetointi sekä tässä raportissa esiintyvä deliberatiivinen mielipidemittaus.

Yksinkertaistettuna deliberatiivisen demokratian sovellutukset toteutetaan usein niin, että joukko ihmisiä kokoontuu yhteen käsittelemään valittua asiaa tai ongelmaa. Heille annetaan mahdollisuus ja aikaa keskustella, kysyä ja saada tietoa kenties kuulustella asiantuntijoita. Jokaista kuullaan ja eriäviä näkemyksiä arvostetaan. Tasa-arvoisessa keskustelussa voidaan päästä yhteiseen näkemykseen ratkaisusta ja yhteisestä hyvästä ja voidaan tuottaa ideoita ratkaisusta monimutkaisiin ongelmiin, joihin ei ole olemassa yhtä oikeaa vastausta. Näin voidaan tuottaa laajasti hyväksytyjä näkemyksiä siitä, mitä pitäisi tehdä ja kuulla ja osallistaa niitä, joita asia koskee tai ratkaista eriävien intressien aiheuttavia konflikteja. (Vartiainen & Raisio 2011.)

Deliberatiivisen demokratiaan ja osallistumismuotoihin on esitetty myös kritiikkiä. On todettu, että usein deliberatiivisen demokratian toteuttaminen jää yksittäisten osallistamistilaisuuksien järjestämiseksi eikä asetu todellisuudessa osaksi edustuksellisen demokratian järjestelmiä. Kritiikkiä on esitetty myös siitä, toteutuuko otantaan perustuvissa osallistamismenetelmissä todellinen edustavuus vai valikoituuko mukaan niitä, jotka ovat aktiivisia ja osallisia jättäen jälleen syrjään jäävien äänen kuulumattomiin. Deliberaation, eli puntaroivan, informoidun ja tasa-arvoisen keskustelun aikaansaaminenkaan ei ole aina helppoa. Deliberaation laatu voi kärsiä jo agendalle asetetun asian valinnassa aina itse keskusteluun asti, jotka molemmat ovat alttiita valta-asetelmille ja elitismille. (Dryzek 2000; Moscrop & Warren 2016.)

Deliberatiivisen demokratian teoreetikkojen joukossa on kuitenkin myös niitä, jotka näkevät, että deliberaation ei aina tarvitse liittyä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, vaan se voi olla arvokasta monenlaisissa yhteyksissä aina pienistä yhteisöistä paikallis- ja aluetasolle sekä eri toimijoiden tai asiantuntijoiden ja kansalaisten välillä. (Vrt. 9-10 Mansbridge ym. 2012, 9-10.) Tällöin voitaisiinkin mukaan puhua deliberatiivisen demokratian sijaan demokraattisesta deliberaatiosta (Dryzek 2000).

Kulttuurisuunnittelu ja yhteiskehittäminen mukaan kuulumisen ja deliberatiivisen aktiivikansalaisuuden edistäjinä -hankkeessa on lähdetty liikkeelle siitä, että deliberaatio paikallisessa kontekstissa erilaisissa yhteyksissä ja eri ryhmissä on itseisarvoista jo sinänsä, vaikkei

sillä olisi suoraa yhteyttä päätöksentekoon. Tämä eri ryhmien ja ihmisten välinen deliberaatio itsessään tukee paikallista yhteiskehittämistä ja osallisuutta. Kansalaisten kohdalla tiedetään, että deliberatiiviset osallistumismuodot kuten kansalaisraadit lisäävät kansalaisten tietämystä käsiteltävästä asiasta, kehittävät kansalaistaitoja, vahvistavat kykyä tehdä valistuneita valintoja ja päätöksiä tilanteessa, jossa kansalaisilla ei ole tarpeeksi tietoa vaikeasti hahmotettavasta asiasta. Deliberatiiviset osallistumismuodot voivat myös vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa lisäämällä eri ryhmien ja erilaisista taustoista tulevien kansalaisten kanssakäymistä ja ajatustenvaihtoa sekä luottamusta toisiinsa. Näin voidaan tukea uudenlaisten tulkintojen ja käsitysten sekä toisten näkemysten ja tarpeiden huomioimista. (Mansbridge 1999; Searing 2007.)

3 Aineisto ja analyysimenetelmät

Deliberatiivinen mielipidemittaus toteutettiin kaksiosaisena strukturoituna lomakekyselynä (ks. liite1.). Toteutus mukaili professori James Fishkin Stanfordin yliopistosta 1988 kehittämää menetelmää (Fishkin 2009). Kysely suunnattiin kaikille Säkylän eläkeikäisille (luku). Kyselylomakkeita jaettiin erilaisissa ikäihmisten tilaisuuksissa ja lomakkeeseen oli mahdollista vastata myös sähköisesti kunnan sivuilla ilmoitetun linkin kautta. Lomakkeeseen vastaamisen yhteydessä vastaajat saivat ilmoittautua keskustelutilaisuuteen, jonka yhteydessä suoritettiin kyselyn toinen osio. Vaihtoehtona oli mahdollista myös vastata vain kyselyn ensimmäiseen osioon.

Kyselyn ensimmäisessä osiossa vastaajia oli 35. Vastauksista pääosa tuli paperisten lomakkeiden kautta. Sähköiseen kyselyyn vastasi vain 6. Vastaajista yli puolet eli 20 ilmoittautui myös keskustelutilaisuuteen. Säkylässä järjestettyyn keskustelutilaisuuteen osallistui myös ikääntyneiden palveluissa toimivia kolmannen-, julkisen-, ja yksityisensektorin toimijoita. Tilaisuudessa kuultiin alustusluento, jonka jälkeen käytiin yhteiskeskustelua. Deliberatiivisen vaiheen jälkeen alkuperäinen kysely suoritettiin uudelleen.

Deliberatiivisessa mielipidemittauksessa erot ensimmäisen ja jälkimmäisen vastausten välillä kuvastaisivat sitä, miten ihmisten näkemykset ja mielipiteet voivat muuttua ja kehittyä monipuolisen informaation ja pohtivan, tasa-arvoisen keskustelun kautta. Yksi suuri eroavaisuus muiden mielipidemittausten kanssa on se, että deliberatiivisessa mielipidemittauksessa kansalaisten ei oleteta omaavat jo valmiiksi selkeätä mielipidettä kompleksista yhteiskunnallista kysymyksistä tai, että heidän mielipiteensä, uskomuksensa ja arvonsa olisivat muuttumattomia. Sen sijaan ajatellaan, että ne voivat muuttua ja jalostua tiedonsaannin ja keskustelun kautta. (Button & Ryfe 2005, 28-30.) Kyselyn toisessa osiossa, joka suoritettiin keskustelutilaisuuden päätteeksi, lomakkeeseen vastasi kuitenkin vain seitsemän ikäihmistä. Kyselyosioiden välisiä eroavaisuuksia ei tästä syystä ole mielekästä tarkastella. Tämä raportti esittelee kyselyn ensimmäisen osion tuloksia sekä keskustelutilaisuudesta kertyneitä kokemuksia deliberaatiosta.

Kyselylomake sisälsi strukturoituja kysymyksiä sekä avokysymyksiä. Tutkimusaineiston käsittelemisessä on käytetty sekä määrällisiä että laadullisia analysointitapoja. Aineiston analysoinnissa on käytetty pääosin kuvailevia menetelmiä. Välineinä toimivat suorat jakaumat, ristiintaulukot, summa- ja erotusmuuttujat sekä tilastollisena tunnuslukuna keskiarvo. Kyselylomakkeen avovastauksia on analysoitu luokittelemalla ja teemoittelemalla käyttäen QDA Miner lite ohjelmistoa, jolla on myös laskettu vastaajajakaumia muodostetuille teemoille. Avovastauksista poimittuja suoria lainauksia käytetään havainnoillistamaan saatuja tuloksia.

Vastaajista naisia oli 24 ja miehiä 11. Ikänsä ilmoittaneiden vastaajien ikä jakaantui tasaisesti kolmeen luokkaan siten, että 55–69 –vuotiaita vastaajia oli 10, 70–79 –vuotiaita 13 ja 80–89 –vuotiaita 10. Taulukko 1. kuvaa mies- ja naisvastaajien määrää eri ikäluokissa. Avioliitossa vastaajista eli 19. Vastaajista 14 ilmoitti olevansa leski. Naimattomia vastaajia oli yksi ja avoliitossa eli yksi vastaaja. Vastaajissa oli edustettuina sekä kunnan taajamassa asuvien että taajaman ulkopuolella asuvien ikäihmisten näkemyksiä. Vastaajista hieman yli puolet eli 19 vastaajaa asui taajamassa ja taajaman ulkopuolella asui 16 vastaajaa. Taulukko 2. kuvaa vastaajien asuinpaikkaa ikäluokittain. Valtaosa (80%) vastaajista koki tulevansa taloudellisesti hyvin toimeen.

Taulukko 1 Vastaajien sukupuoli ikäluokittain

Sukupuoli		Ikä		
		55–69 -vuotiaat	70–79 -vuotiaat	80–89 -vuotiaat
Mies	N	3	5	2
	% ikäluokasta	30	39	20
Nainen	N	7	8	8
	% ikäluokasta	70	62	80
Yhteensä	N	10	13	10
	% ikäluokasta	100	100	100

Taulukko 2 Vastaajien asuinpaikka ikäluokittain

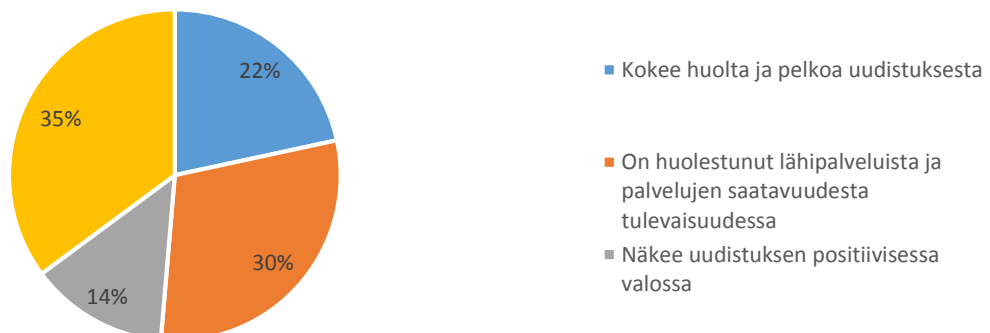
Asuinpaikka		Ikä		
		55–69 -vuotiaat	70–79 -vuotiaat	80–89 -vuotiaat
Taajama	N	4	8	7
	% ikäluokasta	40	62	70
Taajaman ulkopuolella	N	6	5	3
	% ikäluokasta	60	38	30
Yhteensä	N	10	13	10
	% ikäluokasta	100	100	100

Kyselyyn vastanneet ikäihmiset ovat melko aktiivisia ja osallistuvia. Vastanneista yli kaksi kolmasosaa eli 25 vastaajaa ilmoitti käyvänsä säännöllisesti jonkin yhdistyksen, seurakunnan tai muun vastaavan tilaisuudessa tai harrastuspiireissä. 35 vastaajasta neljä ilmoitti toimivansa luottamushenkilönä. Deliberatiivisten osallistamismenetelmien yhtenä haasteena voi pitää sitä, että osallistujiksi valikoituu suhteellisesti aktiivisempia kuntalaisia, jolloin otoksen edustavuus kärsii. Tärkeää olisikin tukea syrjään jäävien ryhmien osallistumista ja heidän äänensä kuulemista. Ikäihmisten deliberatiivisessa mielipidemittauksessa vastaajien tavoittamisessa olisi voitu hyödyntää enemmän ikäihmisten palveluissa toimivan henkilöstön suoria asiakaskontakteja.

4 ”Tärkeää on sen tietouden lisääminen, että tavalla tai toisella tulee hoidetuksi hyvin ja asiallisesti kotona tai laitoksessa.” – Ikäihmisten näkemyksiä sote uudistuksesta ja palveluiden kehittämisestä

Ikäihmisiltä tiedusteltiin heidän mielipidettään tulevasta sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksesta avokysymyksillä. Vastauksissa painottui epävarmuus ja huoli tulevasta. Erityisesti huolta herätti lähipalvelujen tulevaisuus. Kuten kuviosta 1. käy ilmi, yli kolmasosa vastaajista (35%) koki, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa uudistuksesta, joko siksi, etteivät he ole perehtyneet asiaan tai siksi, ettei tietoa ole ollut saatavilla tai se on ollut epäselvää ja vaikeasti ymmärrettävää. Ikäihmiset ovat tyytyväisiä Säkylän lähipalveluihin, erityisesti terveyskeskukseen ja uudistus herättääkin huolta siitä, heikkenevätkö pienen, maaseutumaisen kunnan lähipalvelut. Tätä pohti vajaa kolmannes vastaajista (30%). Viisi vastaajaa näki uudistuksen kansallisella tasolla positiivisessa valossa, sillä varauksella, että uudistus lunastaa lupauksensa tasa-arvoisemmista ja kustannustehokkaammista palveluista. Muutama asiaan myönteisesti suhtautuvista epäili uudistuksen silti heikentävän oman asuinkunnan palveluja.

Ikäihmisten näkemyksiä sote-uudistuksesta

Kuva 1 Ikäihmisten näkemyksiä sote-uudistuksesta

Kun vastaajilta kysyttiin, huolestuttaako jokin sosiaali- ja terveyspalvelujen lähipalveluihin liittyvä asia heitä, näin koki noin kaksi kolmasosaa eli 22 vastaajaa. Avovastauksissa vastaajat tarkensivat, että heitä huolestuttaa eniten asiointimatkojen piteneminen ja syrjäseutujen palvelujen heikkeneminen, sähköisen asioinnin lisääntyminen, palvelujen asiakasmaksujen nousu sekä henkilöstömitoituksen pieneneminen. Huomionarvoista on, että huoli syrjäseuduilla asuvien

palvelujen saavutettavuuden huomiotta jättämisestä nousee esille myös taajamassa asuvien ikäihmisten vastauksissa.

Tärkeimpinä asioina ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalvelujen lähipalvelujen kehittämisessä vastaajat pitivät palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamista ja parantamista, kotihoidon palvelujen kehittämistä sekä kaikissa ikääntyvien palveluissa tapahtuvaa arvostavaa ja kiireetöntä kohtaamista. Kuvio 2. havainnoillistaa ikääntyvien vastausten jakautumista heidän sosiaali- ja terveyspalvelujen lähipalvelujen kehittämisessä tärkeimpänä pitämiensä teemojen välillä ja osoittaa, että tärkeimmäksi koettiin palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvät asiat.

Ikääntyvien näkemys sosiaali- ja terveyspalvelujen lähipalvelujen kehittämisen tärkeimmistä teemoista.

Kuva 2 Ikäihmisten näkemys lähipalvelujen tärkeimmistä kehittämisteemoista

Palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyen ikäihmiset pitivät tärkeänä nopeaa ja sujuvaa hoitoon pääsyä, lyhyitä asiointimatkoja ja liikkumisen tukea sekä kohtuullisia asiointimaksuja. Palveluita toivottiin saatavan omasta asuinkunnasta ja nykyisen palvelutason haluttiin säilyvän. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat, millaisia asioita ikäihmiset kirjasivat avovastauksissa tärkeiksi liittyen palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen:

”Palvelujen ja tiedon saaminen pitäisi olla joka kunnassa ja mielellään yhdessä paikassa, kun vanhojen liikkuminen on huonoa ja tietokonetta ei ole kaikilla.”

”Palvelujen saatavuus pysyttävä vähintään nykyisellä tasolla ja etäisyydellä.”

”Syrjäkulmilla asuvien olisi hyvä saada edullinen taksiseteli asiointia varten muutaman kerran kuussa.”

”Terveyspalvelut säilyisivät lähellä ja pääsy vastaanotolle nopeaa.”

Ikäihmisten kokemusta palveluissa tapahtuvan kiireettömän ja arvostavan kohtaamisen kehittämisen tärkeydestä voi pitää palvelujen laadun kehittämiseen liittyvänä asiana. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat, millaisia asioita ikäihmiset kirjasivat avovastauksissa tärkeiksi liittyen kiireettömään ja arvostavaan kohtaamiseen palveluissa:

”Saada kaikille elämäarvoinen ikääntyminen.”

”Kuunnellaan ja kohdataan ihmisenä eikä yleistetä.”

”Että hoitajilla olisi enemmän aikaa.”

Tulevaisuudessa lähipalveluja hoitavat yhä enemmän myös yksityiset ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajat sillä maakunta tuottaa sote-palvelut itse tai se voi käyttää yksityisen tai kolmannen sektorin palveluita. Osana uudistusta säädettävän valinnanvapauslainsäädännön myötä käyttäjä voi itse valita palveluiden julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin tuottajan. (Alueuudistus.fi 2016) Ikäihmisiltä tiedusteltiin avokysymyksellä, mitä mieltä he ovat siitä, että yksityisten ja kolmannen sektorin tuottamat palvelut lisääntyvät. Vajaa kolmasosa vastanneista (10 vastaajaa) näki suunnan hyvänä, kunhan toiminnan ohjaus ja seuranta sekä tiedon kulku eri toimijoiden välillä hoidetaan hyvin. Myös vaihtoehtojen lisääntymistä pidettiin hyvänä asiana. Vastaajia kuitenkin huolestutti (35% vastaajista) palvelujen saatavuus ja niiden hinnan mahdollinen nousu yksityisten palvelutuottajien määrän lisääntyessä sekä verotulojen karkaaminen ulkomaille suurten monikansallisten yhtiöiden kautta. Yksityisiin palvelutuottajiin näytetään liittävän vahvasti voittojen tavoittelu ja kalliit palvelut. Muutama vastaajista koki kunnalliset palvelut tasapuolisempina, luotettavampina ja edullisempina. Osa sitä vastoin koki, ettei palvelun tuottajalla ole väliä, kunhan palvelu toimii ja hoitoon pääsee nopeasti.

Toinen kehitys linja on fyysisten palvelupisteiden rinnalla yleistyvät sähköiset etäpalvelut ja erilaiset digitaaliset ratkaisut (Sosiaali- ja terveysministeriö & Valtionvarainministeriö 2016). Kyselyssä ikäihmisiä pyydettiin valitsemaan taulukon 3. mukaisista sähköisten palvelujen käyttämistä koskevista väittämistä itseään parhaiten kuvaava vaihtoehto. 35 vastaajasta 15 suhtautui sähköisten palvelujen käyttämiseen myönteisesti. Heillä oli joko kokemusta niiden käytöstä tai he olivat niistä kiinnostuneita. 12 vastaajaa ilmoitti, ettei halua käyttää sähköisiä palveluja ja kahdella vastaajalla ei ollut mahdollisuutta käyttää tietokonetta. Vajaa puolet (16 vastaajaa) vastaajista on käyttänyt sähköisiä palveluja. Heistä 6 ilmoitti, ettei käytä niitä mielellään.

Taulukko 3 Vastaajien suhtautuminen sähköisten palvelujen käyttämiseen

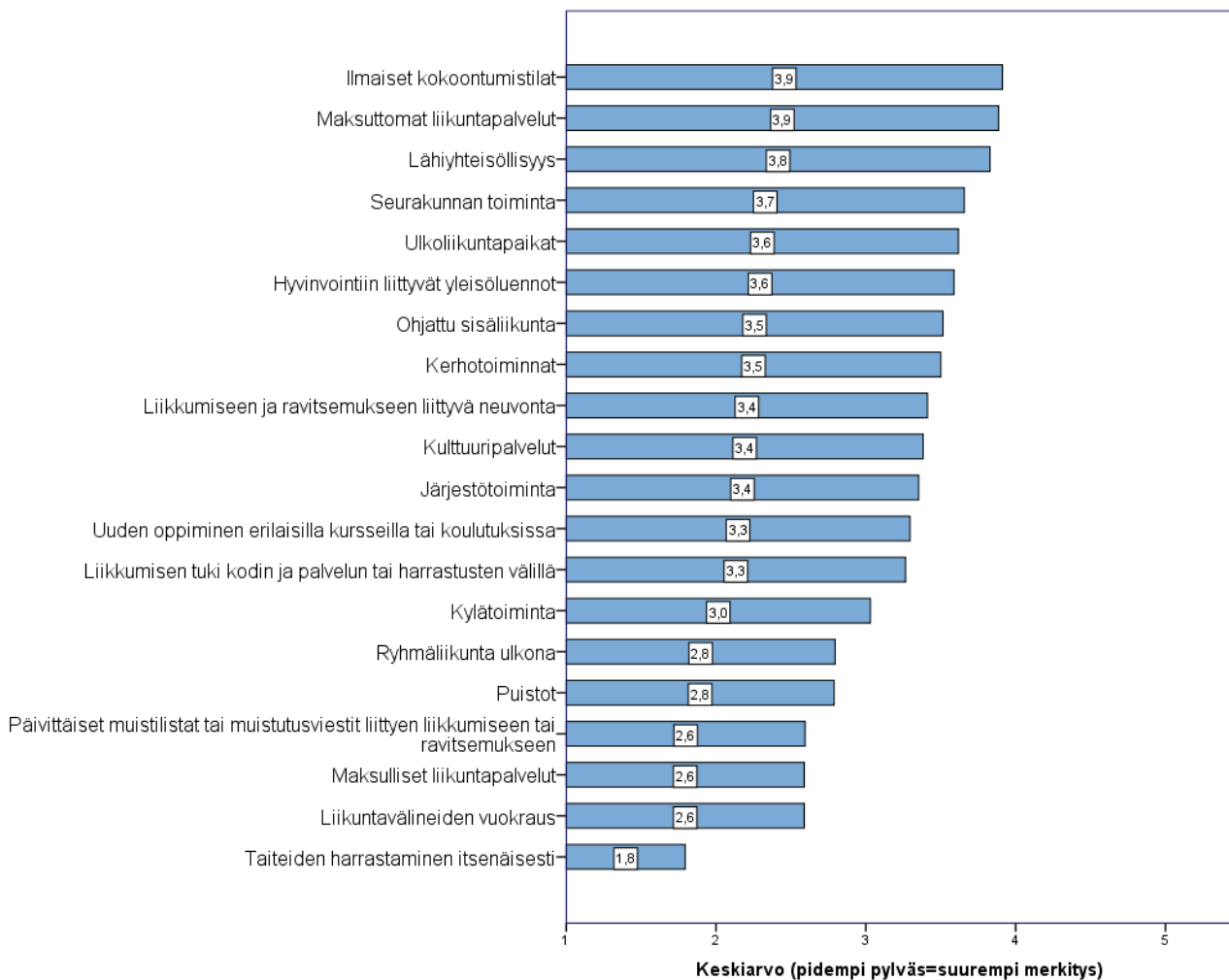
	n	%
Olen tottunut sähköisten palvelujen käyttäjä, mutta en mielelläni käytä niitä asiointiin.	6	17
Olen tottunut sähköisten palvelujen käyttäjä ja käytän niitä mielelläni asiointiin.	10	29
En ole tottunut käyttämään sähköisiä palveluja, mutta ne kiinnostavat minua.	5	14
En halua käyttää sähköisiä palveluja.	12	34
Minulla ei ole mahdollisuutta käyttää tietokonetta.	2	6
Yhteensä	35	100

Videoyhteyden kautta sosiaali- ja terveyspalveluissa asioimaan valmiita oli vastaajista 23 prosenttia (8 vastaajaa) valtaosan suhtautuessa videoasiointiin kielteisesti (27 vastaajaa). Kielteisesti videoyhteyden kautta asiointiin suhtautuneet vastaajat antoivat tähän syiksi, etteivät he omista tietokonetta tai he eivät koe hallitsevansa tietokoneen käyttöä tarpeeksi hyvin. Muutama mainitsi, että yhteydensaanti ja -toimivuus on liian epävarmaa huonojen internetyhteyksien vuoksi. Moni myös koki kasvokkain tapahtuvan palvelun luontevampana.

5 ”Pari kertaa viikossa vähintään jotain yhteisiä hetkiä, päivätoimintaa.” – Ikäihmisten hyvinvoinnin tukeminen ja omaehtoinen edistäminen

”Kulttuurisuunnittelu ja yhteiskehittäminen mukaan kuulumisen ja deliberatiivisen aktiivikansalaisuuden edistäjinä” -hanke järjesti keväällä 2016 Säkylässä deliberatiivisen keskustelutilaisuuden ikäihmisten palveluja tuottaville julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoille. Keskustelutilaisuuden aiheena oli yksityisen, kolmannen ja julkisen sektorin paikallisen yhteistyön tulevaisuus sote –muutoksessa ikäihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä. Erityisen tärkeässä roolissa paikallisessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä toimijat näkivät toiminnallisuuden ja aktivoinnin sekä ikäihmisten itsehoidon ja omaehtoisen hyvinvoinnin edistämisen tukemisen. Paikallisessa toiminnassa korostettiin järjestetyn viriketoiminnan ja osallistaminen merkitystä, kotoa hakemista ja aktivointia. Ikääntyneet tulisi saada liikkeelle kotoaan, sosiaaliin ympäristöihin ja mukaan toimintaan sekä liikuntaan. Oleellisena paikallisessa hyvinvoinnin ja terveydenedistämässä pidettiin sitä, miten ihmisten omaa vastuuta ja aktiivisuutta oman hyvinvoinnin edistämisestä voidaan tukea ja edistää. Toimijat ideoivat itsehoitoon ja oman hyvinvoinnin ja toimijuuden ylläpitoon ja siihen motivointiin erilaisia keinoja kuten lääkärin tai hoitajan kirjoittamia liikuntareseptejä, joiden kanssa apteekista tai muualta voisi lainata erilaisia liikuntavälineitä. Muita ideoita olivat erilaiset päivittäiset tarkistuslistat ruokailuista ja liikunnasta sekä tekstiviestimuistutukset.

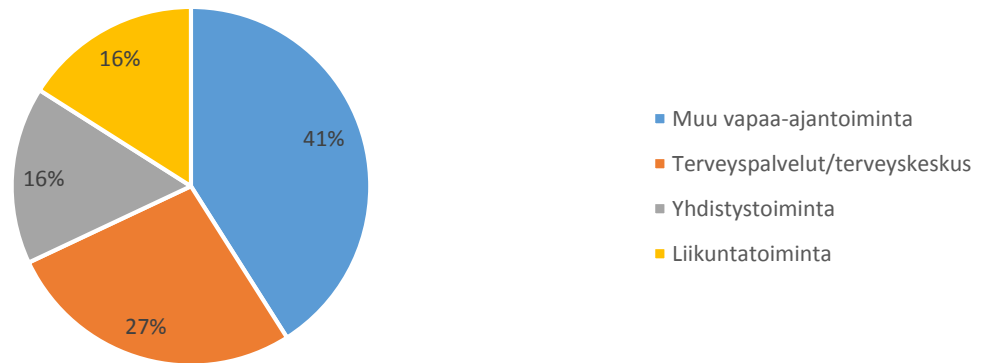
Toiminnallisuus ja yhteisöllisyys korostuvat myös ikäihmisten vastauksissa, kun heitä pyydettiin kyselyssä arvioimaan asteikolla 1-5 (1= Ei lainkaan tärkeää ... 5= Erittäin tärkeää) kuinka suuri merkitys eri toiminnoilla, paikoilla ja palveluilla on heille heidän oman hyvinvointinsa ylläpidossa. Kuviossa 3. näkyy, että tärkeimpinä hyvinvointinsa ylläpidossa ikäihmiset pitävät ilmaisia kokoontumistiloja, maksuttomia liikuntapalveluja sekä lähiyhteisöllisyyttä. Myös seurakunnan toiminta, ulkoliikuntapaikat sekä hyvinvointiin liittyvät yleisöluennot koetaan melko tärkeinä. Vähemmän tärkeänä koetaan päivittäiset muistilistat tai muistutusviestit liittyen liikkumiseen tai ravitsemukseen, maksulliset liikuntapalvelut tai liikuntavälineiden vuokraus. Ikäihmisten hyvinvoinnin tukemisessa ovat siis merkittävässä roolissa kunnan ja kolmannen sektorin järjestämä maksuton toiminta kuten erilaiset kerhot, jumpat ja luennot sekä muut sosiaalista kanssakäymistä edistävät rakenteet kuten ilmaiset kokoontumistilat ja liikuntapaikat.

Kuva 3 Eri toimintojen ja palvelujen merkitys ikäihmisille heidän hyvinvointinsa ylläpidossa

Samat asiat painottuvat vastaajien näkemyksissä siitä, mikä tällä hetkellä toimii Säkylässä erityisen hyvin ikääntyneiden hyvinvointipalveluissa tai muussa hyvinvointia tukevassa toiminnassa. Kuvio 4. havainnoillistaa, että runsas 40 prosenttia vastaajista kokee, että eri tahojen organisoima vapaa-ajantoiminta kuten erilaisen tilaisuudet ja tapahtumat sekä kerhotoiminnat toimivat tällä hetkellä kunnassa hyvin. Runsas neljännes vastaajista antoi kiitosta hyvin saatavilla olevista terveyspalveluista ja terveyskeskuksesta. Edellisessä luvussa ikäihmisten sote-uudistukseen liittyvät huolet koskettivatkin paljon pelkoa juuri terveyspalvelujen heikentymisestä. Kiitosta on lisäksi saanut aktiivinen yhdistystoiminta, joka paitsi organisoii erilaista toimintaa, myös kokoaa ihmisiä yhteen. Myös ohjattu liikuntatoiminta kuten eläkeläisten jumprat toimivat vastaajien mielestä hyvin. Ikääntyneiden hyvinvoinnin tukemisessa korostuukin yhteinen tekeminen ja vapaa-ajantoiminta sen erilaisissa muodoissa.

Säkylässä erityisen hyvin toimivat ikääntyneiden hyvinvointipalvelut tai muu hyvinvointia tukeva toiminta ikäihmisten kokemana.

Kuva 4 Säkylässä erityisen hyvin toimivat ikääntyneiden hyvinvointipalvelut tai muu hyvinvointia tukeva toiminta ikäihmisten kokemana

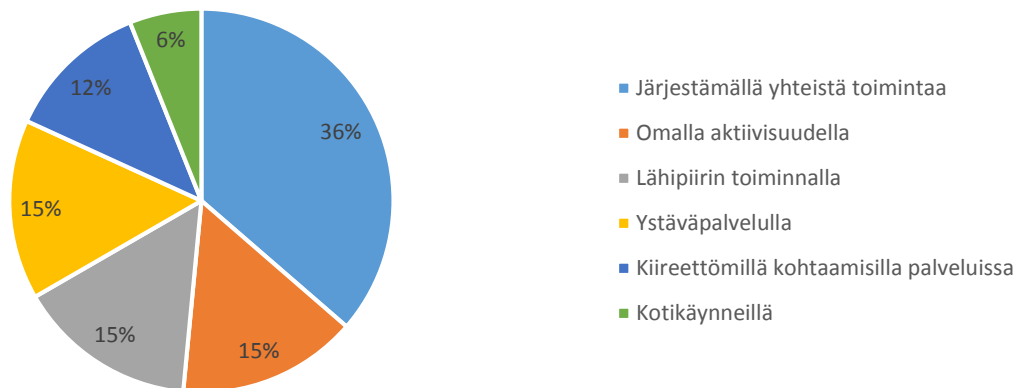
Ikäihmisten hyvinvoinnin yksi paljon puhututtavista haasteista on yksinäisyys. Kyselyn vastaajista vähintään kerran kuukaudessa tai useammin itsensä yksinäiseksi on tuntenut 7 vastaajaa. Sitä vastoin 13 vastaajaa ei osannut arvioida, milloin he ovat tunteneet itsensä viimeksi yksinäiseksi. Vastaajista 15 ilmoitti, ettei tunne itseään koskaan yksinäiseksi. Yksinäisyys tuli esille kuitenkin myös kysyttäessä, millaisten asioiden ikäihmiset kokevat tällä hetkellä vähentävän hyvinvointiaan. Näitä asioita olivat mm. puhekaverin puute, se että omaishoitajana toimiminen sitouttaa kotiin ja rajoittaa osallistumista vapaa-ajantoimintaan sekä alituinen rahan puute, joka estää osallistumasta maksullisiin matkailu- ja retkitapahtumiin. Omaa yksinäisyyden kokemusta voikin olla vaikeaa tunnistaa ajallisesti tai määrällisenä ilmiönä.

Kyselyssä ikäihmisiltä tiedusteltiin, miten heidän mielestään ikäihmisten yksinäisyyttä voitaisiin helpottaa. Vastaukset jakaantuivat selvästi eri näkemyksiin siitä, onko yksinäisyys jokaisen ihmisen henkilökohtainen asia, johon voi vaikuttaa pääasiassa vain omalla aktiivisuudella, kuuluuko yksinäisyyteen liittyvät haasteet ihmisen lähipiirille kuten sukulaisille, tuttaville ja naapurustolle vai tulisiko siihen pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisin tai yhteisöllisin ja palvelujärjestelmän keinoin. Kuvio 5. havainnoillistaa, että 70 prosenttia vastaajista näki, että ikäihmisten yksinäisyyteen voidaan

vaikuttaa palvelujärjestelmän ja yhteisöllisen toiminnan kautta. Keinoina mainittiin erilaisten yhteisten toimintojen kuten kerhojen, harrastuspiirien, yleisöluentojen, liikuntatempausten ja kahvihetkien järjestäminen. Vastauksissa painotettiin sitä, että kokoontumisia tulisi järjestää myös kunnan keskusta ulkopuolella ja kylillä.

Moni toivoi myös vapaaehtoisten organisoidun ystäväpalvelutoiminnan käynnistämistä. Yksinäisyyden kokemusten uskottiin lieventyvän myös ikäihmisten palveluissa tapahtuvan kiireettömän kohtaamisen ja esim. diakoniatyöntekijöiden tekemien kotikäyntien kautta. Vastaajista 30 prosenttia korosti ikäihmisen sekä tämän lähipiirin omaa aktiivisuutta ja vastuuta yksinäisyyden lievittämisessä. He peräänkuuluttivat ikäihmisiltä rohkeutta ja oma-aloitteisuutta tapahtumiin osallistumisessa ja naapurisuhteissa. Oma-aloitteisuutta voivat kuitenkin rajoittaa esimerkiksi terveydelliset tai taloudelliset syyt.

Miten vanhusten yksinäisyyttä voitaisiin vähentää ikäihmisten näkemyksen mukaan.

Kuva 5 Miten ikäihmisten yksinäisyyttä voitaisiin vähentää ikäihmisten näkemyksen mukaan

6 Ikäihmiset haluavat osallistua palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen kasvokkain tapahtuvissa tilaisuuksissa - Vaikuttaminen ja osallistuminen

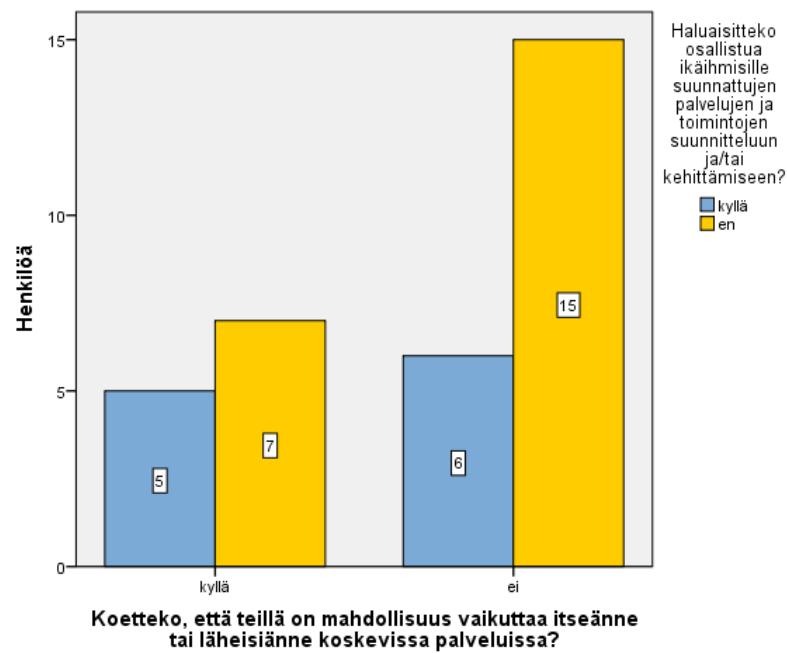
Vastaajilta tiedusteltiin kyselyssä, missä määrin he kokevat voivansa vaikuttaa omaan lähiyhteisöönsä ja omiin tai läheistensä palveluihin sekä millaisiin asioihin he haluaisivat vaikuttaa. Taulukko 4. havainnoillistaa, missä määrin vastaajat kokevat voivansa vaikuttaa palveluissa ja lähiyhteisössä kyselypaikkakunnalla. Vastaajista noin kolmannes (37%) koki, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin lähiyhteisössään (esim. asuinkunnassa, kyläyhteisössä, naapurustossa) Yli puolet (57%) koki, ettei heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa omassa lähiyhteisössään. Luvut olivat lähes samat koskien omia tai läheisten palveluita, joissa koki voivansa vaikuttaa 31 prosenttia vastaajista ja ei kokenut voivansa vaikuttaa 60 prosenttia vastaajista.

Taulukko 4 Vastaajien kokemus mahdollisuudestaan vaikuttaa palveluissa ja lähiyhteisössä

Koetteko voivanne vaikuttaa...		n	%
omissa tai läheistenne palveluissa?	kyllä	11	31
	ei	21	60
	ei vastattu	3	9
Yhteensä		35	100
omassa lähiyhteisössänne?	kyllä	13	37
	ei	20	57
	ei vastattu	2	6
Yhteensä		35	100

Ikäihmisille suunnattujen palvelujen ja toimintojen suunnitteluun ja/tai kehittämiseen halusi osallistua noin kolmannes vastaajista (34%). Kuvio 6. osoittaa, että viisi niistä vastaajista (42%), jotka halusivat osallistua ikäihmisille suunnattujen palvelujen kehittämiseen, koki, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa palveluissa. Kuusi vastajaa, jotka halusivat vaikuttaa, sitä vastoin koki, ettei

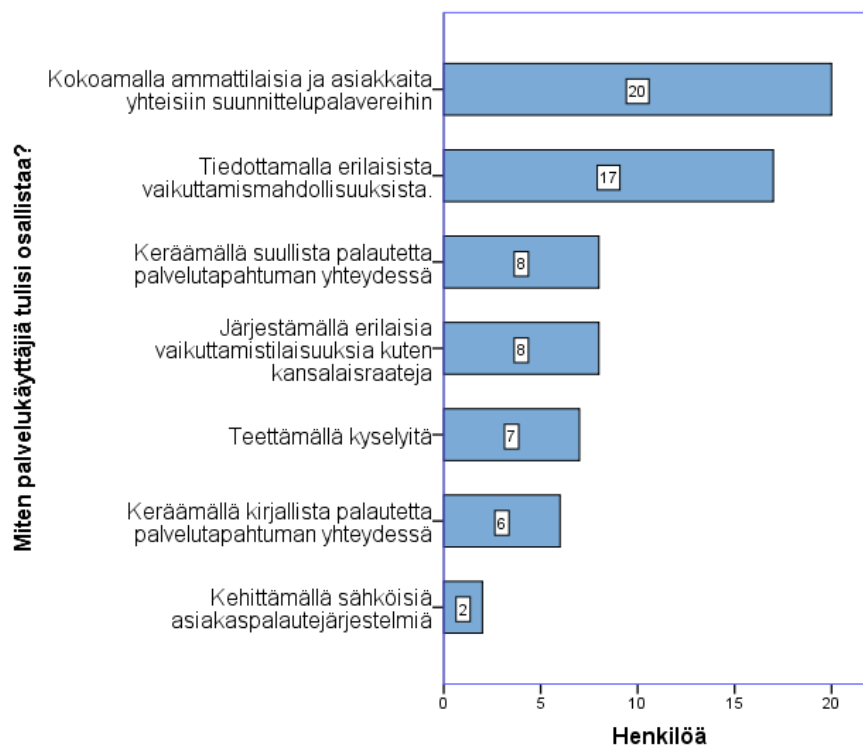
heillä ole siihen mahdollisuutta. Selkeästi enemmistö niistä, jotka eivät kokeneet voivansa vaikuttaa, eivät myöskään halunneet osallistua palvelujen kehittämiseen.

Kuva 6 Vastaajien kokemus vaikuttamismahdollisuuksista osallistumishalukkuuden mukaan

Asioita, joihin ikäihmiset halusivat lähiyhteisössään tai ympäristössään vaikuttaa, olivat yhteisötapahtumat, turvallisuus ja avunsaanti, terveys- ja asumispalvelujen saatavuus ja hinnoittelu, palvelujen saavutettavuus syrjäkyliltä sekä kunnan teiden lumen auraus siten ettei piha-alueen suulle jäisi vallia, jonka ylitse rollaattorilla liikkuvan on hankala päästä.

Vastaajilta kysyttiin myös, miten palvelukäyttäjien osallisuutta hyvinvointipalvelujen suunnittelussa ja/tai kehittämisessä tulisi lisätä. Vastaajia pyydettiin valitsemaan kaksi tärkeintä keinoa alla olevan kuvion 7. vaihtoehtoista. Tärkeimpänä ikäihmiset pitivät sitä, että ammattilaiset ja palvelukäyttäjät koottaisiin yhteisiin suunnittelupalaveriin. Myös vaikuttamismahdollisuuksista tiedottaminen nähtiin tärkeänä. Vähiten merkitystä nähtiin olevan sähköisten asiakaspalautejärjestelmien kehittämisellä. Ikäihmiset haluavat osallistua palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen kasvokkain tapahtuvissa tilaisuuksissa tai palvelutapahtuman yhteydessä. Erilaisia kasvottomia palautejärjestelmiä ei koeta yhtä innostavina osallistumisen kanavina.

Kuva 7 Vastaajien näkemys erilaisten osallistamiskanavien mielekkyydestä

7 Kyselyn toinen osio ja deliberatiivinen keskustelutilaisuus

Deliberatiivisen mielipidemittauksen osana toteutettiin lomakekyselyn lisäksi keskustelutilaisuus. Toteutus mukaili professori James Fishkin Stanfordin yliopistosta 1988 kehittämää menetelmää (Fishkin 2009). Deliberatiivisia mielipidemittauksia on toteutettu eri maissa yli 70 kertaa. Kokeilut ovat osoittaneet kansalaisten mielipiteen muuttuneen huomattavasti deliberatiivisen keskustelun jälkeen. Deliberatiivinen mielipidemittaus soveltuu käytettäväksi sellaisten aiheiden yhteydessä, joista suurella yleisöllä saattaa olla vain vähän tietoa tai tilanteisiin, joissa päätöksentekoon liittyviä kompromisseja on vaikea hyväksyä. (University of Stanford Centre for Deliberative Democracy 2016). Nyt toteutetun tilaisuuden tavoitteena oli ikäihmisten mielipiteiden selvittämisen lisäksi lisätä heidän tietämystään kuntalaisina toimintakentässä mahdollisesti tapahtuvista muutoksista sote-uudistuksen yhteydessä ja tuoda yhteen palveluja tuottavat ammattilaiset sekä asiakkaat.

Säkylässä järjestettyyn keskustelutilaisuuteen osallistui yli 20 ikäihmistä sekä ikääntyneiden palveluissa toimivia kolmannen-, julkisen-, ja yksityisensektorin ammattilaisia ja kunnan luottamushenkilöitä. Tilaisuudessa kuultiin yhteiskuntatieteiden tohtori, professori (ma.) Heli Valokiven (Lapin yliopisto) alustus vanhusten lähipalveluista, niiden merkityksestä ja uusista tuulista. Alustuksen jälkeen käytiin yhteiskeskustelua. Deliberatiivisen vaiheen jälkeen alkuperäinen lomakekysely suoritettiin uudelleen.

Keskustelutilaisuudesta kertyneitä kokemukset deliberaatiosta olivat innostavia. Ikäihmiset osallistuivat aktiivisesti, kyselivät alustajalta tarkennuksia, kertoivat omia mielipiteitään sekä vastailivat tilaisuuden fasilitaattorin esittämiin kysymyksiin. Erityisen hienoa oli havainnoida, miten osallistujat alkoivat yhdessä ideoida, miten he voisivat omalla toiminnallaan vaikuttaa lähiyhteisöönsä ja ikäihmisten hyvinvointiin. Tilaisuudessa kuultiin raikuvia aplodeja saaneita puheenvuoroja naapurivierailuperinteen elävöittämisestä ja yhdessä tekemisen voimasta. Keskustelijat kehoittivat toinen toisiaan vierailemaan enemmän ja puuttuvan toisten ikäihmisten yksinäisyyteen.

Toiveita, joita keskustelutilaisuudessa esitettiin tulevaan soteen liittyen, olivat kotipalvelujen ja kotiavun kehittäminen ja saatavuus, yhteisöasumisen mahdollisuuksien tarkastelu sekä lähipalvelujen kuten terveyskeskuksen säilyminen. Ikäihmiset toivoivat myös päivittäisiä tapaamisia ja yhteistä tekemistä, jotka lievittäisivät yksinäisyyttä ja pitäisivät virkeänä.

Deliberatiivisuuteen perustuvalla toiminnalla voidaan tuottaa harkittuja ja punnittuja näkemyksiä erilaisista ratkaisuista ja tehdä laajasti hyväksytyjä päätöksiä, joihin kansalaiset ovat voineet vaikuttaa. Kuulemalla ja osallistamalla kansalaisia voidaan vahvistaa demokratiaa ja päätösten legitimitettä. Nyt toteutetun keskustelutilaisuuden paras anti oli kuitenkin muualla kuin demokratian vahvistamisessa. Se tuki paikallista yhteisöllisyyttä sekä loi tilan ammattilaisten ja asiakkaiden sekä luottamushenkilöiden kohtaamiselle ja ajatusten vaihdolle. Tämän kaltaiset tilaisuudet ovat oiva kasvualusta yhteisöllisyydelle ja uusille ideoille, joita voidaan viedä paikallistasolla eteenpäin. Keskustelutilaisuus myös aktivoi ikäihmisten omaa toimintaa ja herätti kiinnostusta toisten ajatuksia kohtaan.

8 Johtopäätökset

Tuleva sosiaali- ja terveystalouden uudistus aiheuttaa kyselyn tavoittamissa ikäihmissä epävarmuutta ja huolta tulevasta. Erityisesti huolta herättää lähipalvelujen tulevaisuus ja alueellinen tasa-arvo syrjäisten maaseutualueiden näkökulmasta. Tärkeimpinä asioina ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalouden lähipalvelujen kehittämisessä vastaajat pitivät palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamista ja parantamista, kotihoidon palvelujen kehittämistä sekä kaikissa ikääntyvien palveluissa tapahtuvaa arvostavaa ja kiireetöntä kohtaamista. Palvelujen tuottajalla ei ollut ikäihmisille ensisijaista merkitystä. Sitä tärkeämpänä pidettiin hintatasoa ja laatua. Ikääntyvät haluavat luottaa tulevaisuuteen ja siihen, että tarvittava apua ja hyvä hoiva on saatavilla, kun sitä tarvitsee, myös lähellä. Sähköisiin palveluihin suhtautuminen jakoi vastaajia. Toiset suhtautuivat niihin positiivisesti, mutta tosiasia on, että kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa sähköisten palvelujen käyttöön ja kohtaaminen koetaan kuitenkin ensiarvoisena. Vastaajat kokivat, että heillä ei ole tarpeeksi tietoa uudistuksesta ja se näyttäytyikin heille vaikeasti hahmotettavana ja jopa hallitsemattomana. Voisiko tiedonjakaminen hälventää uudistukseen liittyviä pelkoja ja selventää uudistuksen taustalla vaikuttavia seikkoja tilanteissa, joissa palveluja joudutaan ehkä karsimaan.

Hyvinvoinnin tukemisessa ja ikäihmisten asuinkunnassaan arvostamisessa asioissa korostuu toiminnallisuus, yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen, osallistaminen, osallistuminen ja yhteistyö niin asiakkaiden ja palvelutuottajien kuin eri sektoreilla toimivien palvelutuottajien välillä. Maksuttomat vapaa-ajanpalvelut ja rakenteet, toisten kohtaaminen sekä liikkuminen ja muu toiminta, koetaan tärkeinä. Kun tätä peilaa sote-uudistuksen myötä kuntaan jääviin tehtäviin, voi kunnissa nähdä avautuvan osallisuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevalle toiminnalle uusia mahdollisuuksia. Kun sosiaali- ja terveystalouden järjestämistä siirtyessä kuntiin jää terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen muiden hyvin kiinteästi sujuvaan arkeen ja hyvinvointiin liittyvien tehtävien kuten vapaa-ajan palvelujen ja kaupunkisuunnittelun tehtävien kanssa, on tähän mahdollista paneutua uudella tavalla, yhteistyössä asukkaiden ja heitä kohtaavien kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Tästä on Säkylässä hyvä esimerkki: ikäihmisten sumpit. Kahvitilaisuus,

joka kokoaa kuukausittain noin 80 ikäihmistä nauttimaan kunnan, seurakunnan ja eläkeläisjärjestöjen järjestämistä luennoista, keskusteluista, kulttuuriesityksistä ja iltapäiväkahvista.

Vaikka deliberatiivisen mielipidemittauksen toinen vaihe ei tässä tapauksessa onnistunut kokonaisuudessaan, sillä keskustelutilaisuuden jälkeen alkuperäiseen kyselyyn ei saatu enää kattavasti vastauksi, kertyi itse keskustelutilaisuudesta hyviä kokemuksia. Perinteiseen mielipidemittaukseen verrattuna deliberatiivisen keskustelun sisältävä kysely on osallistavampi ja vahvistaa jo itsessään paikallista osallisuutta. Seuraava esimerkki osoittaa palvelukäyttäjien ja päättäjien välisen vuoropuhelun tärkeyden.

Keskustelutilaisuudessa ikäihmiset toivat mm. esille, miten kuntaliitoksen yhteydessä yhdestä palvelukeskuksesta lopetettiin oma keittiö ja yhteisruokailu. Vanhukset kertoivat, että palvelukeskuksessa kävivät ruokailemassa myös lähistöllä asuvat ikäihmiset ja yhteinen ruokailuhetki oli ikäihmisille virkistävä päivän kohokohta ja joka poisti tehokkaasti yksinäisyyttä. Nyt valmisruoka jaetaan palveluasuntoihin. Deliberaatio palvelukäyttäjien ja päättäjien välillä voisi tuottaa tietoa esimerkin kaltaisista vaikutuksista päätöksenteon tueksi. Tämän merkitys tulee vain korostumaan jatkossa, kun sote-uudistuksen myötä palveluihin liittyvä päätöksenteko siirtyy maakuntiin, kauemmaksi paikallisista yhteisöistä. Jatkossa on tärkeää pohtia sitä, miten arjen kokemuksen palveluista välittyvät palvelujen järjestäjille. Myös kyselyssä nousi esille, että ikäihmiset haluavat vaikuttaa ja osallistua kasvokkain ja erilaisissa osallistamistilaisuuksissa mieluummin kuin kasvottomien palautejärjestelmien tai kyselyjen kautta.

9 Lähteet

Kirjallisuus

Button, Mark & Ryfe, David Michael (2005) *What can we learn from the practice of deliberative democracy?* Teoksessa: John Gastil & Peter Levine (2005) *The Deliberative Democracy Handbook. Strategies for Effective Civic Engagement in the Twenty-First Century*. San Francisco: Jossey-Bass. Sivut: 20-36.

Dryzek, John, S. (1990) *Discursive Democracy*. New York: Cambridge University Press.

Dryzek, John, S. (2000) *Deliberative democracy and beyond. Liberals, critics, contestations*. Oxford University Press.

Fishkin, James. S. (2009). *When the People Speak: Deliberative Democracy & Public Consultation*. Oxford University Press.

Gastil, John. & Levine, Peter. (2005) *The Deliberative Democracy Handbook: Strategies for Effective Civic Engagement in the Twenty-First Century*. San Francisco: Jossey-Bass.

Herne, Kaisa & Setälä, Maija (2005). *Deliberatiivisen demokratian ihanteet and kokeilut*. *Politiikka* 3, 175-188.

Mansbridge, Jane (1999) *Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes"*. *The Journal of Politics*: Vol. 61, No. 3., 628-657.

Mansbridge, Jane, Bohman, James, Chambers, Simone, Christiano, Thomas, Fung, Archon, Parkinson, John, Thompson, Dennis F & Warren, Mark E.. *Systemic approach to deliberative democracy*. (2012) Teoksessa John Parkinson & Jane Mansbridge (toim.) (2012) *Deliberative Systems*. Cambridge University Press. Sivut: 1-26.

Moscrop, David and Warren, Mar (2016) *when is deliberation democratic?* *Journal of public deliberation*: Vol. 12: Iss. 2, article 4.

Searing, Donald D., Solt, Frederick, Conover, Pamela & Crewe, Ivor (2007) *"Public Discussion in the Deliberative System: Does it make Better Citizens?"* *British Journal of Political Science*: 37 (4): 587.

Vartiainen, Pirkko & Raisio, Harri (2011) *Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen. Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa*. Suomen kuntaliitto.

www-sivut

*Satakuntaliitto (2016) Maakuntaudistus Satakunnassa. Saatavilla:
http://www.satakunta2019.fi/?page_id=240. Viitattu 15.12.2016.*

*Sosiaali- ja terveysministeriö & Valtiovarainministeriö (2016) Mikä on Sote-uudistus? Saatavilla:
<http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>. Viitattu 25.11.2016.*

*University of Stanford Centre for Deliberative Democracy (2016) What is Deliberative Polling.
Saatavilla: <http://cdd.stanford.edu/what-is-deliberative-polling/>. Viitattu 22.12.2016.*

www.säkylä.fi (2016) Saatavilla: <http://www.sakyla.fi/>. Viitattu 10.11.2016.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake: Ikääntyneiden lähipalvelut ja osallisuus

Tämä on kaksiosaisen kyselyn ensimmäinen osa. Toisen osion muodostaa **tiistaina 25.10. klo 14.00–16.30 Säskylän kunnanvirastolla** järjestettävä keskustelutilaisuus. **Tilaisuuteen ilmoittaudutaan tämän lomakkeen lopussa.** Mielipidemittauksen kokonaisuuden onnistumisen vuoksi olisi erittäin tärkeää, että osallistuisitte kyseiseen tilaisuuteen tähän lomakkeeseen vastaamisen lisäksi. Kyselyyn ja keskustelutilaisuuteen osallistuminen on palvelujen kehittämisen kannalta tärkeää, kun sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistus on tulossa.

Ohje lomakkeen täyttämiseen: Vastatkaa kunkin kysymyksen yhteydessä olevan ohjeistuksen mukaisesti kaikkiin lomakkeen kysymyksiin. Vastauksenne käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisesti.

Vastausaikaa on keskiviikkoon 19.10. asti. Lomake palautetaan oheisella palautekirjekuorella. Postimaksu on valmiiksi maksettu. Vaihtoehtoisesti voitte vastata kyselyyn myös sähköisesti osoitteessa: <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/17631/lomake.html>

Taustatiedot (Ympyröikää vastausvaihtoehdonne tai täyttäkää tarvittavat tiedot. Myös taustatietonne käsittelemme luottamuksellisesti.)

1. **Syntymäaika (päivä, kuukausi ja vuosi)** _____

2. **Sukupuoli** 1) mies 2) nainen

3. **Siviilisääty**
 - 1) Naimaton
 - 2) Avioliitto
 - 3) Avoliitto
 - 4) Leski
 - 5) Eronnut

4. **Onko teillä lapsia?** 1) Kyllä, montako _____ 2) Ei

5. **Koetteko tulevanne taloudellisesti hyvin toimeen?** 1) Kyllä 2) En

6. **Asutteko taajamassa?** 1) Kyllä 2) En

7. **Käyttekö säännöllisesti jonkin yhdistyksen, seurakunnan tms. tilaisuudessa tai harrastuspiireissä?** 1) Kyllä 2) En

8. **Toimitteko luottamushenkilönä?** 1) Kyllä 2) En

9. Mitä mieltä olette tulevasta sosiaali- ja terveystalvelujen uudistuksesta? (Kirjoittakaa vastauksenne alle.)

10. Mikä Säkylässä toimii tällä hetkellä erityisen hyvin ikääntyneiden hyvinvointipalveluissa tai muussa hyvinvointia tukevassa toiminnassa (esim. vapaa-ajantoiminta)? (Kirjoittakaa vastauksenne alle.)

11. Mikä seuraavista väittämistä kuvaa parhaiten teitä? (Valitkaa seuraavista vain yksi vaihtoehto ja ympyröikää se.)

- 1) Olen tottunut sähköisten (internet) palveluiden käyttäjä, mutta en mielelläni käytä niitä asiointiin.
- 2) Olen tottunut sähköisten palvelujen käyttäjä ja käytän niitä mielelläni asiointiin.
- 3) En ole tottunut käyttämään sähköisiä palveluja, mutta ne kiinnostavat minua.
- 4) En halua käyttää sähköisiä palveluja.
- 5) Minulla ei ole mahdollisuutta käyttää tietokonetta.

12. Oletteko valmis asioimaan videoyhteyden kautta sosiaali- ja terveystalveluissa? (Ympyröikää vastausvaihtoehdonne ja kirjoittakaa tarvittaessa lisätietoja.)

- 1) Kyllä 2) En, miksi: _____

13. Huolestuttaako jokin sosiaali- ja terveystalvelujen lähipalveluihin liittyvä asia teitä? (Ympyröikää vastausvaihtoehdonne ja kirjoittakaa tarvittaessa lisätietoja.)

- 1) Kyllä, mikä? _____

- 1) Kyllä 2) Ei

19. Koetteko, että teillä on mahdollisuus vaikuttaa lähiyhteisössänne (esim. asuinkunnassa, kyläyhteisössä, naapurustossa jne.) teille tärkeisiin asioihin? (Ympyröikää vastausvaihtoehtonne.)

- 1) Kyllä 2) Ei

20. Mihin asioihin koette tärkeäksi lähiyhteisössänne tai ympäristössänne vaikuttaa? (Kirjoittakaa vastauksenne alle.)

21. Kuinka usein olette kokeneet itsenne yksinäiseksi? (Ympyröikää vastausvaihtoehtonne.)

- 1) en koskaan
2) kerran kuukaudessa
3) en osaa sanoa
4) kerran viikossa
5) aina /päivittäin

22. Miten vanhusten yksinäisyyttä voitaisiin mielestänne vähentää? (Kirjoittakaa vastauksenne alle.)

23. Arvioikaa asteikolla 1-5 (1= Ei lainkaan tärkeää ... 5= Erittäin tärkeää) kuinka suuri merkitys seuraavilla asioilla on teille hyvinvointinne ylläpidossa. (Rastittakaa sopiva tärkeysvaihtoehto.)

	1	2	3	4	5
Lähiyhteisöllisyys					
Kulttuuripalvelut					
Ohjattu sisäliikunta					
Taiteiden harrastaminen itsenäisesti					
Liikkumisen tuki kodin ja palvelun tai harrastusten välillä					
Puistot					
Ryhmäliikunta luonnossa					
Ilmaiset kokoontumistilat					
Ulkoliikuntapaikat					
Kerhotoiminnat					
Kylätoiminta					
Uuden oppiminen erilaisilla kursseilla tai koulutuksissa					
Maksulliset liikuntapalvelut					
Maksuttomat liikuntapalvelut					
Liikuntavälineiden vuokraus					
Liikkumiseen ja ravitsemukseen liittyvä neuvonta					
Hyvinvointiin liittyvät yleisöluennot					
Päivittäiset muistilistat tai muistutusviestit liittyen liikkumiseen tai ravitsemukseen					
Järjestötoiminta					
Seurakunnan toiminta					

24. Millaisten asioiden koette tällä hetkellä vähentävän hyvinvointianne? (Kirjoittakaa vastauksenne alle.)

25. Mitä seuraavista olisitte valmis tekemään? Voitte valita useampia vaihtoehtoja.

(Ympyröikää sopivat vastausvaihtoehdot.)

- 1) Innostaa tuttuni mukaan johonkin toimintaan
- 2) Toimia saattaja-apuna palveluihin ja/tai harrastuksiin
- 3) Ohjata harrastuspiiriä
- 4) Voisin kyläillä enemmän
- 5) Voisin vierailla vuodeosastolla seurustelemassa
- 6) Toimia kokemusasiantuntijana ikääntyvien palveluissa
- 7) Osallistua erilaisiin asiakasraateihin
- 8) Toimia vapaaehtoisena lasten ja nuorten parissa
- 9) Voisin lähteä ulkoilemaan liikuntaesteisen kaveriksi
- 10) En mitään näistä

Vastaisitteko myös seuraavaan: Osallistutteko iltapäivätalaisuuteen tiistaina 25.10 klo 14.00–16.30 Säkylän kunnanvirastolla? (Lisätietoja alla. Ympyröikää vastausvaihtoehdonne.)

- 1) Kyllä
- 2) Ei

Tampereen yliopisto ja Säkylän kunta järjestävät tiistaina 25.10 klo. 14.00–16.30 Säkylän kunnanvirastolla iltapäivätalaisuuden lähipalveluista ja kansalaisten osallisuudesta. Toiveenamme on kuulla ikäihmisten mielipiteitä lähipalveluista, osallisuudesta ja vaikuttamisesta Säkylässä. Tulkaa keskustelemaan kanssamme ikääntyneiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä Säkylässä. Saatte kuulla myös asiantuntijan alustuksen aiheesta. Mukaan kutsutaan myös ikääntyneiden palveluissa toimivia kolmannen-, julkisen-, ja yksityisensektorin toimijoita. Tilaisuus on maksuton ja osallistujille tarjotaan iltapäiväkahvit. Tilaisuus muodostaa tämän kaksiosaisen mielipidemittauksen toisen osion. Mielipidemittauksen kokonaisuuden onnistumisen vuoksi olisi erittäin tärkeää, että osallistuisitte kyseiseen tilaisuuteen tähän lomakkeeseen vastaamisen lisäksi.

Mikäli haluatte muistutusviestin tilaisuudesta, kirjoittakaa alle sähköpostiosoitteenne tai matkapuhelinnumeronne.

Sähköpostiosoite _____ Puhelinnumero _____

26. Haluaisitteko vielä kertoa tai kommentoida jotakin kyselyn aiheeseen liittyen? Alle voitte kirjoittaa vapaasti lisätietoja.

Kiitos mielenkiinnostanne ja ajastanne!